

สถาบันการศึกษาปอเนาะ

ที่พักของนักเรียน (ปอเนาะ) ในสถาบันการศึกษาปอเนาะแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส

ในชุมชนที่มีมุสลิมจำนวนมาก ผู้คนในชุมชนจะหาผู้รู้มาช่วยสอนหรืออาจจะเชิญผู้รู้มาช่วยสอน หรือผู้รู้เองอาจจะต้องเชิญชวนมุสลิมมาเรียนรู้เรื่องศาสนาเพื่อนำไปปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้อง แรกเริ่มอาจจะสอนตามบ้านหรือมัสยิด และอาจจะขยายเป็นปอเนาะ หรือในบางพื้นที่สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้หาสถานที่ปลูกบ้าน สร้างบาลัยหรือในท้องถิ่นจะเรียกว่าบาหลีเพื่อเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันและสร้างปอเนาะเพิ่มขึ้นต่างหาก เพื่อความสะดวกในการสอนและการใช้ชีวิตของนักเรียนปอเนาะ เมื่อมีผู้เรียนมากขึ้น ผู้เรียนจะปลูกกระท่อมเล็ก ๆ เป็นที่พักเรียงรอบมัสยิดหรือบาหลีหรือรอบบ้านครูหรือที่เรียกว่า **โค๊ะครู**

นักเรียน

ผู้เรียนในระบบปอเนาะส่วนใหญ่จะเป็นชาย มีบางปอเนาะที่จะมีนักเรียนหญิงเรียนอยู่ด้วย ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่จะเข้าเรียนปอเนาะเมื่อสำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว มุสลิมในภาคใต้จะเรียกนักเรียนที่เรียนในสถาบันปอเนาะว่า **โค๊ะปาเก** ทั้งหมดจะเป็นนักเรียนเต็มเวลา หุงหาอาหารรับประทานกันเองในที่พัก (ปอเนาะ)

หลักสูตรการสอน

ระบบการสอนจะสอนศาสนาเชิงลึกที่เกี่ยวกับเรื่องปรัชญา เทววิทยา ความศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจในพิธีกรรมต่าง ๆ วิชาวัดการอ่าน อัลหะดิษ ทั้งการท่องจำและการรู้ความหมายต่าง ๆ ทั้งระดับผิวเผินและเชิงลึกระยะเวลาในการเรียนทั้งสิ้นขึ้นอยู่กับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน บางคนจะเข้าศึกษาตั้งแต่ระยะ 1-10 หรือ 15 ปีหรืออาจจะมากกว่านั้น

สถาบันการศึกษาปอเนาะส่วนใหญ่จะแบ่งบริเวณออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. ส่วนกลางเป็นที่เรียนและปฏิบัติศาสนกิจรวมคือ มัสยิด บาลัย สุเหร่าหรือบ้านโค๊ะครูซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณที่ทุกคนเข้าออกได้
2. ส่วนบ้านพักของนักเรียนชายที่ปลูกเป็นที่พักเรียกว่าปอเนาะ
3. ส่วนที่เป็นที่พักแบบครอบครัว และที่พักของนักเรียนหญิงเรียกว่าปอเนาะ (ส่วน) ในหรือ ปอเนาะคาล่าหรือในภาษาท้องถิ่นจะเรียกว่า ปอเนาะคาลแล

บทบาทและหน้าที่พิเศษของสถาบันการศึกษาปอเนาะ

ในสถาบันการศึกษาปอเนาะบางแห่งอาจจะมีผู้เฒ่าคนแก่ คนยากไร้ คนพิการหรือคนที่ไม่มีญาติพี่น้องเด็กกำพร้าหรือบุคคลที่เข้ารับศาสนาอิสลามที่เรียกว่า มุสลิมใหม่ ฯลฯ จะอาศัยอยู่ร่วมในบริเวณปอเนาะ (ส่วน) ในด้วย ดังนั้น ภาระความรับผิดชอบและบทบาทของปอเนาะไม่เพียงเป็นการบริการการศึกษาศาสนาเพียงอย่างเดียวแต่โค๊ะครูอาจจะเป็นผู้ดูแลและอนุเคราะห์ให้สถานที่สร้างที่พักพิงของผู้ด้อยโอกาสของชุมชนเกือบทุกประเภทด้วย

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

เป็นสถานศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ โดยอาศัยระเบียบคำสั่งของรัฐบาล ในยุคที่เห็นว่าสถาบันการศึกษาปอเนาะคือแหล่งซ่องสุมกำลัง และเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ความคิดอุดมการณ์ทางการเมือง เรื่องการแบ่งแยกดินแดน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2514 โดยขอร้อง (แกมบังคับ) ให้สถาบันการศึกษานี้ มีการเพิ่มวิชาสามัญศึกษา เป็นวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรทั่วไปของโรงเรียนของรัฐบาลควบคู่กับวิชาศาสนา มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทั้งในระบบหลักสูตร การบริหารการศึกษา การสนับสนุนและเงื่อนไขอื่น ๆ ที่รัฐเห็นว่าสามารถสนองตอบต่อความมั่นคงของประเทศได้ โรงเรียนบางแห่งเห็นว่ารัฐกำลังเข้าไปก้าวก่าย แทรกแซงและคุมเข้มเรื่องการเรียนการสอนศาสนา โรงเรียนบางแห่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมได้ บางแห่งได้ใช้วิกฤติเป็นโอกาสในการขยายกิจการ ทั้งนี้เพราะความต้องการของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาในระบบนี้สามารถสนองความต้องการการเรียนรู้ศาสนามากกว่าที่โรงเรียนของรัฐบาลไม่สนองตอบได้เท่าที่ควร การพัฒนาการเรียนในสถาบันเช่นนี้ โรงเรียนบางแห่งสามารถเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางแห่งยังมีนักเรียนในหลักสูตรปริญญาตรีที่เชื่อมต่อหรือเป็นเครือข่ายกับสถาบันการอุดมศึกษาในต่างประเทศด้วย

องค์กรและสถาบันการศึกษาที่มีในชุมชนเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการศึกษา ซึ่งในบทความนี้จะไม่กล่าวถึงองค์กรอื่น ๆ เช่น ชมรม กลุ่ม สมาคมหรือมูลนิธิ ซึ่งมีอีกจำนวนหนึ่งที่มีการขับเคลื่อนในสังคม เป็นส่วนเสริมจากที่รัฐบาลมีเครือข่ายอยู่แล้ว เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น

ตารางเปรียบเทียบสถาบันศาสนาในชุมชน

ประเภท	บทบาทหลัก	ผู้บริหาร	หลักสูตร	รายได้
1. มัสยิด	ศูนย์รวมการปฏิบัติศาสนกิจของชุมชน	อิหม่ามและคณะกรรมการ 15 คน	อาจจะมีการสอนศาสนาทั่ว ๆ ไป มีการอ่านคุตบะฮ์ในวันศุกร์	กรมศาสนาและชุมชน
2. โรงเรียนคาทอลิก	สอนศาสนาพื้นฐานภายใต้การดูแลของมัสยิด	อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด	มีหลักสูตรสอนเป็นระบบโรงเรียน	กระทรวงวัฒนธรรมมหาดไทย, ชุมชน ฯลฯ
3. สถาบันการศึกษาปอเนาะ	เป็นสถานศึกษาศาสนาของชุมชน (ไม่ใช่มีทุกชุมชน)	มีเจ้าของเรียกว่าโต๊ะครูและผู้ช่วย	หลักสูตรศาสนาเชิงลึก	กระทรวงศึกษาธิการชุมชน
4. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	เป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามและการศึกษาทั่ว ๆ ไปหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ	ผู้รับใบอนุญาตครูใหญ่คณะครูที่เป็นลูกจ้างของโรงเรียนและเจ้าหน้าที่รัฐ	มีหลักสูตรการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 และหลักสูตรศาสนา ตั้งแต่ระดับชั้นปีที่ 5-10	เงินอุดหนุนของกระทรวงศึกษาธิการชุมชน ฯลฯ

สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษาด้านกิจการอิสลามแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัด ดูแลการให้ความรู้ ประสานงานการศึกษาในระดับพื้นฐานหรือเรียกว่าฟัรควินซึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เรียกว่าโรงเรียนตาดีกา การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอิสลาม อำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์กลางการไกล่เกลี่ยปัญหาศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักการอิสลาม (ชารีอะฮ์) แก่ครอบครัวมุสลิม เช่น จัดการแต่งงานหรือหย่า ดูแลอำนวยความสะดวกและตรวจสอบการประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮาลาล) การจัดเก็บซากาต ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐกับมุสลิมในท้องถิ่นอื่น ๆ ของจังหวัดโดยอาศัยเครือข่ายมัสยิดเป็นหลัก

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีหน้าที่ในการออกประกาศแต่งตั้ง ถอดถอนคณะกรรมการมัสยิดประจำท้องที่ต่าง ๆ โดยคณะกรรมการมัสยิดจะได้รับการคัดเลือก เลือกตั้ง แต่งตั้งโดยประชาชน (สัปบุรุษ)

องค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจในแนวคิดของสังคม ที่ประกอบด้วยกลไกทางชาติพันธุ์ ภาษาวัฒนธรรมประเพณีอื่น ๆ ที่ยังมีบทบาทและเป็นตัวขับเคลื่อนในสังคมมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีดังต่อไปนี้

ความเป็นชาติพันธุ์มลายู

ความหลากหลายของเชื้อชาติและชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นเป็นองค์ประกอบของชาติไทย มลายูเป็นชนชาติพันธุ์หนึ่ง มีศาสนา ภาษา จารีตประเพณี วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์และการดำรงอยู่ของชุมชนที่แตกต่างกับคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ วิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางศาสนา มีการสืบทอดทางภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องนับร้อย ๆ ปี เป็นศักดิ์ศรีที่ให้ความภูมิใจและมีเกียรติยิ่งของชุมชน เป็นความสวยงามของประเทศที่ทำได้ไม่ง่ายนักในโลกนี้ เป็น **รากเหง้าความมั่นคงของสังคมประเทศ** วิถีชุมชนขั้นพื้นฐานง่าย ๆ ที่สามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้

มิติทางประวัติศาสตร์

มุสลิมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์มลายู อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนมาก มีประวัติศาสตร์การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามกลไกการเมืองของภูมิภาค จากนครรัฐลังกาสุกะ ยึดถือฮินดูพราหมณ์และพุทธ (ประมาณ พ.ศ. 700-2000) ต่อมาเป็นนครรัฐอิสลามปาตานี คารูซซาลาม (พ.ศ. 2043-2353) และมาแพ้สงครามประเพณีกับสยามเมื่อ พ.ศ.2329 ใช้เวลาพัฒนาการกว่า 2,000 ปี จนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2445

ในประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า เมื่อครั้งสมัยเป็นนครรัฐอิสลามปาตานี คารูซซาลาม มีท่าเรือที่เจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามในภูมิภาค มีผู้คนไปมาเพื่อการค้า และการศึกษาจากทุกสารทิศ มีนักการศาสนาที่มีผลงานวรรณกรรมศาสนาเป็นที่ยอมรับทั่วโลก มีลูกหลานสืบทอดมรดกจวบจนปัจจุบัน แต่หลักฐานการเป็นนครรัฐอิสลามกลับถูกกลบเกลื่อนบิดเบือนโดยกระบวนการประวัติศาสตร์ชาตินิยม และการโหมกระพือของนิยายปร่าปร่าให้เข้าใจผิดว่าเกี่ยวข้องกับประวัติการตั้งนครรัฐอิสลามด้วยเหตุการณ์ท่องเที่ยวเท่านั้น

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยมุ่งเน้นผลทางการเมืองเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญเรื่องหลักฐานของนักคิดนักประวัติศาสตร์สมัยใหม่อย่างเบอบาง ความเป็นจริงของประเทศจึงถูกบิดให้คำมีดมาโดยตลอด เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นถูกละเลย จนทำให้คนในชาติไม่รับรู้ความหลากหลายของคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ประกอบเป็นชนชาติไทยในปัจจุบันได้ และมีกระบวนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติที่ละเลยความสำคัญความเป็นชาติพันธุ์กลุ่มเล็กกลุ่มย่อยในประเทศอย่างน่าเสียดายยิ่ง

มิติทางศาสนา

ชุมชนมุสลิมจะต้องมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ นับตั้งแต่เริ่มอยู่ในเปลถึงหลุมฝังศพ เน้นให้ปัจเจกบุคคลมีการเรียนรู้ ศึกษา อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน เข้าใจในคุณลักษณะพระจริยวัตรของศาสนานบีซำหมัด รอซูลุลลอฮ์ สนับสนุนให้ใช้วิถีศาสนปฏิบัติที่ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน การทำงานในกิจการต่าง ๆ ร่วมกันเป็นกลุ่ม การละหมาดรวมกัน (ญุมอะฮ์) ที่สุเหร่าหรือมัสยิด ให้ทุกคนละหมาดวันละ 5 เวลา คือ ก่อนฟ้าสาง หลังเที่ยงวัน ก่อนพระอาทิตย์ตกดิน หลังพระอาทิตย์ตกดิน และเวลากลางคืน ส่วนใหญ่ผู้คนในชุมชนจะเดินทางไปร่วมทำพิธีที่สุเหร่าและมัสยิด เมื่อการเดินทางไปร่วมละหมาดทำให้มีอุปสรรคอาจจะโดยสาเหตุใดก็ตามเช่น กลัวความปลอดภัย การถูกความทางจิตใจ ฯลฯ หมายถึงวิถีธรรมกำลังถูกทำลาย ซึ่งมุสลิมถือว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่และเจ็บปวดที่สุด

มิติการแสวงหาความรู้

ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่าการศึกษาศาสนาเป็นสิ่งบังคับให้มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้ วิถีธรรมอิสลามได้กำหนดให้ชายหญิงเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกสาขาวิชาเพื่อเขาจะได้รู้ตัวเองว่ามาจากไหน กำลังทำอะไร เพื่อใคร ตายแล้วจะไปไหน จะอยู่ให้มีความสุขอย่างไรในโลกนี้และมีชีวิตอมตะหลังความตาย การศึกษาหาความรู้ทางโลกเพื่อใช้ประกอบอาชีพในการดำรงอยู่อย่างพอเพียงแก่ตัวเองและครอบครัว ให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างสมบูรณ์ตามอัฏภา

การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมคือป้อนะ การสอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การอธิบาย การเรียนรู้กิตาบ (ตำราศาสนา) ตามมัสยิด สุเหร่า ความบ้านพักผู้นำทางศาสนา เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความศรัทธาของตนเองให้มากยิ่งขึ้น โดยมีผู้รู้เป็นผู้สอน ครูสอนหลายคนมีคุณวุฒิและวัยวุฒิที่มากมาย ประชาชนจะเรียกว่า โต๊ะครู พลวัตการถ่ายทอดความรู้ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทำให้มุสลิมภาคใต้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง สามารถรักษาความเป็นชุมชนดั้งเดิมมากที่สุดสังคมหนึ่งของประเทศ โต๊ะครูถือเป็นสถาบันหนึ่งที่มีค่าอย่างยิ่งของสังคมมุสลิม

มิติทางวัฒนธรรม

ในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัฒนธรรมทับซ้อนจากอดีตคือวัฒนธรรมมลายู ซึ่งมีพื้นฐานเดิมมาจากความเชื่อในแนวทางฮินดูพราหมณ์และวัฒนธรรมอิสลาม ประเพณีการปฏิบัติใด ๆ ที่เป็นเรื่องดีงามไม่ขัดกับหลักศาสนา ยังคงปฏิบัติและรักษา เช่น ภาษาหลายยั้งใช้กันอยู่ถึงแม้จะล่วงเลยมานานนับพันปี การไปมาหาสู่ร่วมงานบุญระหว่างญาติพี่น้องในชุมชนที่เป็นมุสลิมและพุทธ (คนดั้งเดิม) ยังปฏิบัติกันคืออยู่ วัฒนธรรมการละเล่นการแสดงที่ขัดกับศาสนบัญญัติ และแสดงความมีอำนาจบารมีและมีฐานะ (ที่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย) ค่อย ๆ เลือนหายไปหรือหาชมยากขึ้น เช่น การละเล่น มโนราห์ มะโย่ง คีอรี หนังตะลุง รำสือละ การแห่ขบวนนกในวรรณคดีโบราณ แห่ขบวนบายศรี ขบวนแห่ช้างในวันแต่งงาน และการเข้าสู่ันต์ (ขลิบวัยวะเพศเด็กชาย) หรือแม้แต่ตีเกร์ธูลู ฯลฯ วัฒนธรรมบางอย่างสามารถเป็นสื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี แต่จะต้องมีกระบวนการกลั่นกรองอย่างมีความเข้าใจในแนวคิดดั้งเดิม เช่น ตีเกร์ธูลูสามารถสอดแทรกเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์ได้มากมาย และสามารถสร้างความเข้าใจในกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การตกผลึกของนโยบายชาตินิยม

สมัยสร้างรัฐชาติของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยหนึ่งในอดีตยุค พ.ศ. 2490 มีการประกาศนโยบายรัฐชาติที่ตั้งอยู่บนชาตินิยมสุดกู่ ได้สร้างสมความรู้สึกรื่องชาตินิยมแก่คนในชาติมาก แนวคิดเรื่องชาตินิยมด้านหนึ่งมีผลดีต่อภาพรวมของประเทศ แต่ไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เจ็บปวดแก่ชนกลุ่มน้อยในสังคม ซึ่งรวมถึงมลายุมุสลิมในภาคใต้ เป็นผลให้ต้องใช้เวลาในการเยียวยารักษาหลายร้อยปี ประกอบกับนโยบายการส่งข้าราชการนักปกครองและเจ้าหน้าที่ที่มีปัญหา (ประพฤติมิชอบในระบบราชการและนิสัยส่วนตัว) ในอดีตไม่คำนึงถึงคุณภาพ

การบำบัดทุกข์บำรุงสุขเท่าที่ควร บรรดาผู้คนเหล่านี้ได้สร้างฐานอำนาจและความมีอคติต่อคนท้องถิ่นอย่างหนักซึ่งดูเหมือนจะสอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมเป็นอย่างดี

ตัวอย่างจริงที่เกิดขึ้นมากมายยังอยู่ในความทรงจำของคนมุสลิม อาทิ

การจับผู้นำศาสนา ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สำคัญอย่างยิ่งของสังคม โดยปราศจากคำตอบแห่งความยุติธรรมจากรัฐเกือบทุกสมัย

การห้ามสอนภาษามลายู (อักขระยาวีคือการนำเอาอักขรภาษาอาหรับมาเขียนให้อ่านในภาษามลายู) ในโรงเรียนและชุมชน ภาษามลายูถือว่าการออกเสียงใกล้เคียงหรือเหมือนกับภาษาอัลกุรอานมากที่สุดและใช้เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ศาสนาให้ลึกซึ้ง จึงถือเป็นภาษาศาสนาภาษาหนึ่ง

ปิดโรงเรียนสอนศาสนาแบบดั้งเดิม คือ **ปอเนาะ** ซึ่งเป็นสำนักคัมภีร์ที่มีค่าเท่ากับสังคมมุสลิมมานับร้อย ๆ ปี ทำให้พลวัติการขึ้นสู่สังคมสู่ความดีงามความเชื่อเป็นสิ่งสูงส่งของชีวิตมุสลิม ถูกทำลายและบั่นทอนลง

บังคับให้เรียนภาษาไทยที่มีเนื้อหาและกระบวนการสอนตามแนวพุทธนิยม มีกระบวนการนำเสนอเชิงบังคับ อาทิ การท่องบทสวดมนต์ การอ่านภาษาบาลีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของศาสนาพุทธ เป็นต้น ที่ทำให้มุสลิมตื่นตระหนกและกลัว การห้ามพูดภาษามลายูในโรงเรียน เหล่านี้คือสาเหตุและปัญหาที่ทำให้มลายูมุสลิมปฏิเสธการเรียนวิชาสามัญและการสอนภาษาไทยในโรงเรียนรัฐบาล เพราะมุสลิมจะไม่เสี่ยงกับบ่อนการเปลี่ยนแปลงความศรัทธาในที่สุด

หญิงมุสลิมมีการแต่งตัวปกปิดในส่วนที่ล่อแหลมต่อความรู้สึกทางเพศ เมื่อถูกบังคับให้ตัดผมสั้น ห้ามคลุมผม ต้องนุ่งกระโปรงแทนผ้าถุง (โสร่ง) ชายต้องเปลี่ยนหมวกกะปิยะ (ขาว) หรือหมวกดำ (ซอเกาะ) เป็นหมวกกะโล่สวมกางเกงแทนโสร่ง การเปลี่ยนแปลงชื่อท้องถิ่นที่เป็นชื่อดั้งเดิมให้เป็นภาษาไทย หรือเทียบเคียงภาษาไทยได้ หรือให้เปลี่ยนจนผิดความหมายจากเดิม ความรู้สึกที่เป็นอคติค่อนนโยบายของรัฐมาโดยตลอด ส่งเสริมให้คนท้องถิ่นเปลี่ยนชื่อ แปลงนามสกุลให้เป็นภาษาไทยแทนภาษาที่ศาสนากำหนด (ภาษาอาหรับ) มีกระบวนการที่ทำให้เกิดความยุ่งยาก เกรงกลัวภัยในการติดต่อสื่อสารกับกลไกของรัฐเมื่อไม่รู้หรือไม่ใช้ภาษาไทย

เรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นมานานเกือบ 60 ปีมาแล้ว แต่ยังไม่เคยเลิกละจากคนไทยที่รักความเป็นธรรมทั้งหลายอย่างแน่นอน กระบวนการต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น บางประการยังปฏิบัติกันอยู่กับประชาชนทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่ห่างไกลด้อยโอกาสอื่น ๆ

การปรับเปลี่ยนอย่างรุนแรงและน่ากลัวในสมัยนั้นจำเป็นต้องอธิบายคำว่ารุนแรงในทัศนะอิสลาม หมายถึงความกลัวที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงความศรัทธา (อากีดะฮ์) กลายเป็นคนนอกรีดิกศาสนาและที่น่ากลัวที่สุดสำหรับมุสลิมหมายถึงการหมิ่นเหม่กับการคนกรก วิถีการดำเนินชีวิตมุสลิมคือศรัทธาและเชื่อมั่นว่าโลกหลังความตายมีจริงและมีความหมายยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด

นโยบายการบริหารปกครอง

การบริหารสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะเหมือนกับการ **ยึดครอง** มากกว่า **การปกครอง** นักปกครองและเจ้าหน้าที่เกือบทุกหน่วยที่ถูกส่งไปทำงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่รับรู้และไม่พยายามทำความเข้าใจในความแตกต่าง ตลอดจนละเลยไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควรกับการศึกษาถึงโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ ของคนท้องถิ่น ความไม่เข้าใจเรื่องความแตกต่าง มุสลิมท้องถิ่นภาคใต้อย่างถูกมองเป็นชุมชนที่แปลกแยก เป็น **แขกชอบกบฏ** จึงเป็นเรื่องที่รัฐต้องทบทวนอย่างหนัก

การใช้กำลังเมื่อมีปัญหาที่ภาคได้เป็นบทสรุปที่รัฐปฏิบัติมาโดยตลอด ทุกครั้งปัญหาต่าง ๆ ไม่เพียงแต่แก้ไม่ได้ หากไปตอกย้ำความเจ็บปวดกับคนที่ต้องเพิ่มขึ้นเพราะ **คังโจทย์การแก้ปัญหาผิด คำตอบจึงพลาดหมด**การตั้งโจทย์ง่าย ๆ ซึ่งอาจจะได้ผลในยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อทำให้ศัตรูขาดความกลัว แต่ไม่น่าจะเป็นบทสรุปที่ถูกต้องเสมอไป เพราะเป้าหมายที่จะเอาชนะ คือการเข้าไปอยู่ในจิตใจประชาชนคนร่วมชาติที่ต่างวัฒนธรรมความเชื่อหาใช่เป็นศัตรูที่แปลกแยกของแผ่นดินไม่ กรณีที่จะยกตัวอย่างต่อไปนี้เป็นข้อคิดประสบการณ์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งคือ

การแยกสลายชุมชน

โดยใช้นโยบายผสมกลมกลืนหลากหลายรูปแบบผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้างนิคมในพื้นที่และอพยพชาวไทยจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เข้าไปอาศัยสร้างชุมชน โดยสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่แตกต่างกับความเป็นอยู่ของมุสลิมในรัศมีใกล้เคียง อย่างชนิดเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน

การจัดส่งข้าราชการไปปฏิบัติงานมีสัดส่วนที่ไม่เหมาะสมและขาดการตรวจสอบศักยภาพ ความสามารถ ความเข้าใจในความแตกต่าง จึงเกิดการกดขี่เอารัดเอาเปรียบ การคุกคามคนท้องถิ่น ละเลยและขาดประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาระดับฐานรากเป็นเวลาต่อเนื่องนับ 40-50 ปี สร้างความรู้สึกที่เลวร้ายแก่ชุมชน ทำให้คนท้องถิ่นมีการอพยพย้ายถิ่นไปใช้ชีวิตเพื่อการศึกษาและประกอบอาชีพที่ประเทศมาเลเซียเป็นจำนวนมาก จนมีปัญหาหลักเรื่องบุคคล 2 สัญชาติตามมาในปัจจุบัน

การยกกองกำลังเข้าตรวจค้นหมู่บ้านและโรงเรียน

การยกกองกำลังที่มีจำนวนกำลังพลมากมาย พร้อมด้วยอาวุธสงครามและยุทโธปกรณ์ทั้งรถหุ้มเกราะ รถจี๊ปติดปืนยิงเร็ว การไปค้นบ้านชาวบ้าน ภาพเด็ก ๆ และผู้หญิงที่ตกใจหวาดผวาสูดซัด สั่นระริกกับความกลัวและร้องไห้สะอึกสะอื้น การจู่โจมตรวจค้นแหล่งสงฆ์ในโรงเรียนปอเนาะ เสมือนหนึ่งเป้าหมายนั้นคือศัตรูรายที่ต้องจัดการอย่างเด็ดขาด ให้เด็กนักเรียนชาย (ระดับมัธยมต้น) เข้าแถวพิมพ์ลายนิ้วมือเกือบทั้งโรงเรียนเพราะสงสัยจะเป็นแนวร่วมการปล้นปืนและเผาโรงเรียน มันกระเทือนความรู้สึกและเจ็บปวดแก่เขาเหล่านั้นอย่างเหลือคณา จนบางโรงเรียนในปัจจุบันเด็ก ๆ หนีไปเรียนที่อื่นเกือบหมดโรงเรียน หรือบางคนหนีออกจากระบบการศึกษาไปเลย เหตุการณ์เหล่านี้จะต้องใช้เวลานานเท่าชีวิตหรือตายแล้ว เรื่องราวยังมีการเล่าขานจนเป็นตำนานเรื่องจริงที่ไม่รู้จบ

การใช้สุนัขสงครามตรวจค้นในชุมชน

การตรวจค้นแหล่งที่สงสัย ที่พำนักของผู้ร้ายหรือหาของผิดกฎหมายในชุมชนมุสลิมโดยใช้สุนัขสงคราม คมกลืนสามารถกระทำได้แต่ต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง ดังคำปรารภของโศกครุฑท่านหนึ่งในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี กล่าวว่า มุสลิมไม่ได้กลัวสุนัข หากแต่ที่ใดสุนัขเหยียบย่ำและเดินผ่าน รอยเท้าและน้ำลายที่หกเรื้อราด (มองไม่เห็น) มีวิธีการล้างที่หนักหนาและสาหัสด้วยน้ำสะอาดเจ็ดครั้ง ตามด้วยน้ำโคลนบริสุทธิ์เป็นครั้งสุดท้าย สิ่งสกปรกที่เกิดจากรอยเท้า (ดิน) และน้ำลายสุนัข มีผลต่อความไม่สมบูรณ์ในการปฏิบัติศาสนกิจ เป็นส่วนหนึ่งของวิถีธรรมชุมชนที่สูงค่ายิ่ง จึงจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลอย่างชัดเจนที่สุด และใช้กระบวนการที่ระมัดระวังให้นักก่อนลงมือ

ความเชื่อและความมั่นใจ

ในความเป็นจริงมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนับสนุนที่จะให้รัฐบาลดำเนินการแก้ปัญหาและวิกฤติที่เกิดขึ้นโดยเร็วและฉับพลัน รัฐบาลสามารถแยกแยะความคืบหน้าและความเลวร้ายที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ทุกคนต้องการให้ประเทศมีความสุข สันติ ปลอดภัยปราศจากภัยอันตรายใด ๆ แต่รัฐต้องปฏิบัติอย่างเข้าใจ รอบคอบและมุ่งมั่น รักษาสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นคนพลเมืองไทยตามหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน และบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างหนักแน่น อย่าเอาอารมณ์ความสะใจในการแก้ปัญหาเป็นที่ตั้ง เพราะวิกฤติของภาคใต้ มันสามารถเป็นเครื่องมือสำหรับการก่อการได้อย่างไม่ยากเย็น

คนไทยทั่วไปคงไม่ค่อยจะทราบกันนักว่า เมื่อสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาครั้งหนึ่ง ท้องถิ่นต้องสูญเสียกำลังคน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนที่ปรารถนาดีต่อประเทศชาติเป็นประจำ เพราะเขาเหล่านั้นเกรงกลัวต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่มาก หลายคนหนีเอาชีวิตรอดและทิ้งครอบครัวที่ต้องผจญความเลวร้ายจากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ เป็นอย่างนี้นับร้อยปีมาแล้ว ในสถานการณ์ปัจจุบันยังปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ เช่น จับโจรไม่ได้ต้องเค้นและกดดันให้เมีย ลูก พ่อแม่ ญาติพี่น้องรับภาระความเจ็บปวดแทน

ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่มีผลถึงกลไกของรัฐบางหน่วย ได้โอกาสกระทำแก่คนท้องถิ่น จะโดยบังเอิญหรือโดยเจตนาเป็นปรากฏการณ์ที่ชุมชนมุสลิมประสบมาโดยตลอด ไม่ยกเว้นในสถานที่ราชการ ข้าราชการมุสลิมบางคนอาจจะต้องประสบกับการกระทบกระทั่ง กระแนะกระเหน็ดและบางที่คำทอโดยคร่งว่า **เผาโรงเรียนและลูก ๆ ของพวกคุณ (มิง) เค็ดร่อนไม่มีที่เรียน** เสมือนหนึ่งจะสื่อความว่าคนที่ทำคือ พวกคุณข้าราชการมุสลิมนั่นแหละตัวเจ้าปัญหา

ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นต่อเนื่องมานานนับศตวรรษ ถึงแม้แนวนโยบายการแก้ปัญหาภาคใต้จะชัดเจนแต่ยังห่างไกลความเป็นจริงมาก เพราะกลไกระดับท้องถิ่นสามารถแปลงความหมายของนโยบายเป็นอื่นได้มาโดยตลอด รัฐบาลจะต้องทบทวนบทเรียนนี้อย่างจริงจัง รอบคอบและเร่งด่วนว่า **แนวทางการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธีตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 ลงวันที่ 1 กันยายน 2546 เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี** ได้แต่งตั้งคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และคณะทำงานได้ถอดบทเรียนเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งไว้มากมาย น่าจะนำไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี

ภาพความเลวร้ายในอดีตที่ยังไม่จางหายไปในชุมชน อาทิ การเข้าโจมตีมุสลิมในขณะที่กำลังละหมาดเข้า (ซุบฮ) ที่คูซงญอ อำเภอยะนะะ จังหวัดนราธิวาส จนต่อมา **ถูกตั้งข้อกล่าวหาว่าเป็นกบฏ**

การเผาหมู่บ้านเกือบทั้งหมู่บ้านที่บาหลูสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เพื่อหาคนร้ายบางคนการสังหารชาวบ้าน 5 คนที่วัดเชิงเขาในหมู่บ้านเดียวกันเมื่อปี 2518 จนมีการประท้วงใหญ่ในวันครุชธีวัลลัฏฮาและมีการโยนระเบิดลงในฝูงชนจนตายหมู่ทันทีนับสิบศพที่หน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี เมื่อค่ำวันที่ 13 ธันวาคม 2513

กระบวนการอุ้มฆ่า การประจานผู้ตายในที่สาธารณะที่อาจจะเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกในขบวนการต่าง ๆ เป็นข่าวคราวที่เกิดขึ้นและพุกคูดในหมู่ประชาชนมาโดยตลอด ความรู้สึกที่เจ็บปวดต่อผลกระทบที่ถูกกระทำเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โศกเศร้า ผู้นำชุมชน ข้าราชการมุสลิม ประชาชนคนท้องถิ่น วางตัวลำบากยิ่งในสถานการณ์เช่นนี้

สื่อเชิงคุณภาพที่จะสร้างความเข้าใจแก่คนท้องถิ่นและคนในชาติ รัฐพัฒนาเฉพาะเครื่องมืออุปกรณ์ให้ทันสมัย แต่ไม่พัฒนาจิตสำนึกของกลไกให้ตระหนักเห็นความสำคัญในความหลากหลายของชนในชาติ แต่กลับเน้นหนักเรื่องเอกลักษณ์เดียว โดยละเลยอัตลักษณ์ของชาติที่ประกอบไปด้วยระบบนิเวศน์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

เหตุการณ์ 11 กันยายน 2545 (9/11) สื่อตะวันตก (โดยเฉพาะอเมริกัน) โหมกระหน่ำโจมตีการกระทำของขบวนการก่อการร้ายอย่างหนัก ข้อมูลข่าวสารที่พร่งพรูทั้งโดยตรงและทางอ้อมว่า **ผู้ก่อการร้ายมุสลิมและขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออิสลามเป็นศัตรู** สื่อในประเทศทั้งของรัฐและเอกชนส่วนใหญ่มักจะรับเอาข้อมูลและข่าวสารจากแหล่งเดียวและรับมาขยายต่อ หลายครั้งเป็นการเจตนาที่จะใช้จังหวะนี้ในการสร้างกระแสความเกลียดชังต่อ **แขกและมุสลิม** ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งเพื่อความสะใจ หาแนวร่วมกับคนในชาติและการค้าข่าว

การกล่าวร้ายใครสักคนหนึ่งอย่างเลื่อนลอยปราศจากหลักฐานพยานที่แท้จริง ในทัศนะของศาสนาอิสลามถือเป็นบาปอันใหญ่หลวง มีโทษหนักกว่าการฆ่าผู้คนหลายร้อยพันเท่า เพราะการฆ่าใครคนหนึ่งเปรียบเสมือน **ฆ่าคนหนึ่งร้อยคน** เรื่องที่เกิดขึ้นกับมุสลิมกลักลายเป็นเรื่องไร้สาระ การจับผู้ต้องหาและต่อมาเป็นผู้บริสุทธิ์กลายเป็นเรื่องตลกกว่า **แพะ** อยู่เนื่อง ๆ โดยไม่ยึดกับความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับจำเลย ครอบครัว ญาติพี่น้อง ลูกศิษย์ เพื่อนพ้องและตลอดจนชุมชน การข่าวที่แพร่สะพัดในเรื่องเล็ก ๆ ให้ดูเป็นเรื่องใหญ่เช่น การจับผู้ต้องสงสัยที่เป็นครูสอนศาสนาอิสลาม แต่ประโคมข่าวว่าเป็น **โคะเคิร์** ซึ่งสังคมมุสลิมถือเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง สื่อนำเสนอจะโดยเจตนาหรือไม่ ล้วนเป็นการตอกย้ำการกดขี่ประชาชาติมุสลิมในประเทศมาโดยตลอด

มีตัวอย่างมากมายของประเทศมาเลเซียที่ได้ใช้กระบวนการทางสื่อ เพื่อสร้างเสริมความเข้าใจระหว่างความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา วิถีความเชื่อของชุมชน โดยมีสถานีวิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ทั้งภาษามลายู (มลายู) จีน อินเดีย อังกฤษ รวมทั้งภาษาท้องถิ่น เช่น มลายู กลันตัน ซาบา ซาราวัก และภาษาไทย มีจำนวนรายการและเวลามากมายทั้งข่าวสาร สารคดี บันเทิง อาชีพ ฯลฯ

รัฐบาลมาเลเซียส่งเสริมให้มีการไปมาหาสู่กันและกัน โดยหัวหน้ารัฐบาลและผู้บริหารประเทศจะเปิดบ้าน (Open house) ให้กับทุกคน โดยเฉพาะคนต่างศาสนิกเข้าไปเยี่ยมเยียนคารวะและร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าของบ้านเนื่องในวันสำคัญของศาสนา เช่นวันตรุษสำคัญของมุสลิม วันดีปาวาลิ (ตรุษฮินดู) ตรุษจีนและตลอดจนวันวิสาขบูชาของศาสนาพุทธ ทั้งหมดเป็นวันหยุดราชการของชาติด้วย การทำเป็นตัวอย่างของผู้นำกลายเป็นประเพณีที่ประชาชนในประเทศนำไปปฏิบัติ ลดช่องว่างความเข้าใจให้คนในชาติระหว่างกันมากมาย ที่ยกตัวอย่างมิได้หมายความว่าผู้เขียนจะชอบหรือฝักใฝ่กับประเทศมาเลเซีย แต่หากแนวทางนี้เป็นวิถีชุมชนมลายูที่เคยปฏิบัติมาอย่างยาวนาน

การทำลายล้างวัฒนธรรมอื่นของคนในชาติจะวิกฤติมากยิ่งขึ้น หากการละเลยและมองข้ามความสำคัญ เพราะแรงผลักดันที่ตกผลึกจากนโยบายชาตินิยม บวกกับแรงหนุนของสื่อตะวันตกถูกเพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นนับตั้งแต่กลุ่มตอลิบานทำลายเทวรูปโบราณในอัฟกานิสถานมาแล้ว การกล่าวหามุสลิมของสื่อตะวันตกในกรณี 11 กันยายน การต่อต้านของชาวปาเลสไตน์กับผู้รุกรานชาวยิว คนอิรักและอัฟกานิสถาน กับการรุกรานของทหารอเมริกันและพันธมิตร การฆ่าพระ ตำรวจ ครู การเผาโรงเรียนและอื่น ๆ ล้วนเป็นข้อมูลด้านเดียวที่มุ่งเป้าการทำลายเฉพาะมุสลิมและอิสลามและจะยิ่งรุนแรงขึ้นในประเทศไทย จนกลายเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและแก้ได้ยากยิ่งขึ้นในอนาคต

สถานการณ์ภาคใต้

หากมองในมุมการแบ่งแยกดินแดนคงจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากในยุคสมัยปัจจุบัน เพราะรัฐได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงในทางที่เหมาะสม ผลงานจับต้องและสัมผัสได้มากขึ้นเป็นลำดับ การแก้ไขข้อบกพร่องด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ แน่วแน่และมั่นคง ถึงแม้จะต้องใช้เวลาอีกสิบ ๆ ปีก็ยังรับและรอได้ การนำแนวคิดการต่อสู้เพื่อขบวนการแบ่งแยก

ดินแดนของหมู่เกาะมุสลิมโมโรที่มินดาเนาในประเทศฟิลิปปินส์ และมลายูอาละฮันเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย มาเปรียบเทียบกับมุสลิมในประเทศไทย เพราะทั้งสองประเทศมีสภาพภูมิศาสตร์ทางกายภาพ กระบวนการพัฒนา ประวัติศาสตร์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สิทธิความชอบธรรมต่าง ๆ ที่ได้รับจากรัฐบาลกลางแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับ ประเทศไทย หากถือว่าทั้งสามประเทศต้องแข่งขันในสิ่งเดียวกัน ประเทศไทยไปข้างหน้าทั้งคู่แข่งอยู่ไกลลิบเส้นชัย อยู่แค่เอื้อม เพียงแต่ **ประเทศเราละเลยเรื่องราวของท้องถิ่นจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนได้**

กระบวนการทางวัฒนธรรม

ในสังคมมุสลิมจะมีความแตกต่างด้านการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นในบางชาติพันธุ์ จะยังคงมีการปฏิบัติในวัฒนธรรมดั้งเดิม ในบางชุมชนมีกระบวนการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับ วัฒนธรรมใหม่ บางชุมชนสามารถสืบทอดดั้งเดิมออกหมดและรับแนวทางใหม่จนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย วัฒนธรรมมลายูดั้งเดิมในชุมชนมุสลิมที่เคยมีและยังมีการปฏิบัติบางชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลายประเภท ทั้งที่ยังปฏิบัติกันอยู่แลเลือนรางหายาก

ประเภทที่ 1 วัฒนธรรมการเล่น ซึ่งมีการเล่นมากมาย เช่น

1. บาเคีร์ฮูหรือบาเคีร์บารัต

การร้องเพลงคล้ายกับการเล่นกลอนสดของคนไทย แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายมีการร้องเพลงโต้ตอบ กันไปมา มีดนตรีประเภทกลองรำมะนา ข้อง ลูกแซ็ก โดยมีลูกคู่คอยร้องรับพร้อมคบบมือตามจังหวะ ส่วนใหญ่จะเล่น ในงานเฉลิมฉลองตามวาระที่เหมาะสม ผู้ร้องส่วนใหญ่จะเป็นชาย

บาเคีร์ฮู คณะแหลมทราย บ้านบางคาวา อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี

2. มะโย่ง เป็นการเล่นเหมือนละครร้อง ตัวละครจะมีทั้งชายหญิง มีเครื่องดนตรีประกอบ
3. มโนห์รา เป็นการเล่นที่คล้ายกับมะโย่งแต่จะมีบทแสดงเป็นบทละครมากกว่า จะมีส่วนประกอบของ ดนตรีด้วย
4. คีอรี เป็นการเล่นอีกชนิดหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่จะเล่นในงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคภัยมากกว่าเป็นการ เล่นเพื่อสนุกสนาน

5. **หนังตะลุง** เป็นการละเล่นหนังเงาที่มีนายหนังเป็นคนชักอยู่หลังจอ ส่วนใหญ่จะแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับจักร ๆ วงศ์ ๆ

6. **ละคร** เป็นการแสดงที่เล่นและแสดงโดยเยาวชนในสถาบันการศึกษา เนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิสลามหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน ผู้แสดงในที่เฉพาะจะมีการแยกผู้แสดงและผู้ชมชายหญิง แต่ในกรณีที่แสดงในที่สาธารณะผู้แสดงจะเป็นชายล้วน

การละเล่นที่กล่าวข้างต้นจะยิ่งหาหายากขึ้นเพราะมีหลายประการที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม ที่สามารถหาได้ง่ายที่สุดและได้รับความนิยมมากอยู่ คือบาดีเกอร์ฮูลูหรือบาดีเกอร์บาร์ติ เพราะได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะกับเวลา (เปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหา) สำหรับการแสดงละครจะแสดงเฉพาะงานในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนา เช่น วันเฉลิมฉลองสิ้นสุดการถือศีลอด (อีฎิ้ลฟิตรี) วันอีฎิ้ลอฎฮา (วันที่ 10 ของเดือนการประกอบพิธีฮัจญ์) เมาลิดินบี (คล้ายเดือนแห่งการเกิดของนบีมุฮัมมัดหรือซุลลอลอย)

ประเภทที่ 2 วัฒนธรรมทางสังคม

งานบุญต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าในชุมชนมุสลิมจะมีจารีตและประเพณีมลายูมุสลิม ซึ่งจะมีรายละเอียดตามบทความที่เคยได้จัดพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว และขอเสนอเพื่อเป็นวิทยาทานที่อาจจะเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้าใจในการสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้นดังนี้

จารีตประเพณี : วิถีมลายู

ชาติพันธุ์มลายูส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในแหลมมลายูและหมู่เกาะมลายูเป็นหลัก ประชากรประมาณ 300 ล้านคน มีอาชีพทางเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก ทำนา ทำไร่ และการประมง ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพเพื่อการบริโภค ถึงแม้จะขายผลผลิตบ้างก็เพื่อการใช้สอยในการดำรงชีวิตอย่างสมถะในครอบครัวหาเป็นเพื่อความร่ำรวยหรือสุรุ่ยสุร่ายไม่

เมื่อแนวคิดเสรีทุนนิยมแพร่สะพัดเป็นแรงผลักดันให้เกิดสังคมบริโภคมมากขึ้น วิถีดั้งเดิมถูกมองว่าล้าหลังไม่ทันโลก ขี้เกียจ การศึกษาค่ำ มีลูกมากและยากจน เป็นการมองปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่เบื้องหน้า โดยไม่พิจารณาเชิงลึกที่ควรจะต้องศึกษาให้เข้าใจ

ชนชาติมลายูส่วนหนึ่งมีความรู้ความสามารถในการเดินเรือและการท่องเที่ยวทางทะเล อาจจะเป็นเพราะบ้านเมืองล้อมรอบโดยทะเลส่วนหนึ่ง และเคยไปมาหาสู่กับคนต่างบ้านต่างเมืองตั้งแต่ยุคเปอร์เซียโบราณจนถึงยุคล่าอาณานิคมของชาติผู้กระหายดินแดน การเดินทางของชนชาติมลายูมิใช่เพื่อการค้าเป็นหลักแต่เป็นการเคลื่อนย้ายหาที่ทำกินและการเชื่อมสัมพันธ์ทางการเมืองในหมู่ชนชาติพันธุ์เดียวกัน

เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 8 อิสลามเข้ามามีอิทธิพลในหมู่เกาะมลายู ทำให้จำนวนผู้นับถือศาสนาอิสลามมากได้แผ่ขยายเข้าไปลึกในแผ่นดินใหญ่ของแหลมมลายูด้วย จนมีการจัดตั้งรัฐอิสลามที่หมู่เกาะมลายูสุมาตราและปาตานี คารุซซาลาม การติดต่อสัมพันธ์กันและกันระหว่างชนชาติมลายูยิ่งแน่นแฟ้นมากขึ้น จากเดิมเป็นชนเผ่าเดียวกันเป็นความรู้สึกร่วมทางจิตวิญญาณศาสนาเดียวกันเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง จนได้มีการให้ความหมาย**คนมลายูคือชนชาติที่นับถือศาสนาอิสลาม** วิถีมลายูสามารถเห็นชัดเจนในชีวิตประจำวันของชุมชน นับตั้งแต่ชีวิตหนึ่งเกิดและที่สุดได้จากโลกไป ทุกคนจะเหมือนกันหมดยกเว้นการปฏิบัติบางอย่างอาจจะแตกต่างกันบ้างตามแต่ละพื้นที่ที่จะกำหนดเป็นจารีตประเพณียึดถือปฏิบัติ เช่น การแต่งงาน การถ่ายทอดวิชาความรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างเผ่าพันธุ์ (**Suku**) และความเข้มข้นในการนับถือศาสนา

ในความเป็นจริงวิถีชีวิตมลายูในประเทศไทยมิได้มีความแตกต่างกับคนมลายูในที่อื่น ๆ ของโลก เพราะถูกปรับให้เข้ากับความเชื่อทางศาสนาเป็นพื้นฐาน ดังจะเห็นจากบทความของนักวิชาการมลายูอินโดนีเซียชื่อ **Tenas Effendy** กล่าวไว้ในบทความทางวิชาการที่น่าเสนอในการสัมมนาผู้นำจารีตประเพณีและวัฒนธรรมมลายู ณ เมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2546 เรื่อง *Sekilas Tentang Kesantunan Dalam Adat dan Kesenian Melayu* ซึ่งสามารถยกตัวอย่างและคำแปลสรุปดังนี้

Apa tanda orang berbangsa, sopannya nampak santonnya nyata

ความหมาย : อะไร (ที่แสดงว่า) คนมีชาติตระกูล (คือ) ความสุภาพที่มองเห็น การมีจิตใจคงามซัดเจน (ความหมายของคำว่า Berbangsa หมายถึง ความเป็นคนดี มีชาติตระกูลสืบสายเลือดที่สูงส่ง มีศักดิ์ศรี ความเป็นพี่น้อง ฯลฯ)

Tanda orang tak tahu adat, santun lupa sopan tak ingat

ความหมาย : สัญลักษณ์คนที่ไม่รู้ในจารีตประเพณี จะเป็นคนที่ลืมนิสัยสุภาพชน (และ) ไม่ใส่ใจเรื่องความสง่างาม (ความหมายของคำว่า Adat, Beradat หมายถึงถึงกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย มรดกภูมิปัญญาในการครองคนที่ตกทอดสืบมาแต่อดีต บุคลิกดีงาม การเคารพนับถือซึ่งกันและกัน การมีจิตใจซื่อสัตย์ สุภาพอ่อนน้อมต่อคน คนมีอารยธรรม ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาติพันธุ์ อันดีงาม ฯลฯ)

Tanda orang tidak beradat, perangai kasar buruk tabiat

ความหมาย : ความประพฤติของคนที่ไร้จารีตประเพณีอันดีงาม (จะมี) นิสัยก้าวร้าว ความประพฤติเลวทราม การสั่งสอนจารีตประเพณีของชาติพันธุ์มลายู จะเริ่มต้นด้วยจิตวิญญาณที่เป็นพื้นฐานก่อน และจะล่องลึกในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การใช้ภาษา ได้มีการดัดแปลงอักขระในภาษาอาหรับ (ซึ่งเป็นภาษาอัลกุรอาน ภาษาศาสนา) มาเขียนคำราชาศานาในภาษามลายูที่เรียกว่าอักขระยาวี ในการสั่งสอนศาสนาให้กับลูกหลานทั้งในครอบครัวและชุมชน จนกลายเป็นสถาบันการศึกษาที่เรียกว่า ปอเนาะ ผลผลิตจากปอเนาะคือคนรุ่นใหม่ที่ถูกบ่มเพาะและเป็นตัวนำที่สืบทอดสารธรรมทางศาสนาสู่สังคมอย่างเป็นพลวัตรชนชาติมลายูที่ต้องกลายพันธุ์เพราะการอพยพเคลื่อนย้ายและสร้างหลักปักฐาน ณ บ้านเมืองอื่น หากจำเป็นต้องเปลี่ยนภาษาพูด การแต่งตัว ตลอดจนวิถีปฏิบัติบางอย่างให้สอดคล้องกับสังคมใหม่ ควรจะนึกถึงคำกล่าวของปู่ย่าตาทวดคนมลายูที่กล่าวไว้อย่างน่าคิดว่า

Biar mati anak jangan mati adat

ความหมาย : ถึงแม้จะสูญเสียชีวิตไป (แต่) อย่าให้จารีตประเพณีตายตามไปด้วย

คนยุคสมัยนี้มองและมีทัศนคติในเรื่องนี้ว่าคร่ำครึไร้สาระและหาค่าไม่ได้ จึงพยายามวิ่งหากลัทธิแห่งโลกาภิวัตน์ที่มีผู้เดินเครื่องและถือระบบควบคุมคือชาติตะวันตก มีบทเรียนมากมายที่ชนหลายเผ่าพันธุ์บนโลกนี้ต้องล้มสลายเพราะลืมนึกถึงตนเอง ลืมชาติตระกูลและชาติพันธุ์บรรพชนของตน ดังนั้นวิถีแห่งความป่าเถื่อนและปรากฏการณ์ที่ไม่เคยพบไม่เคยได้ยินตั้งแต่บรรพกาล กลับปรากฏเป็นปกติวิสัยในแผนปฏิบัติการของผู้นำประเทศและลัทธิ (บางคนบางประเทศ) ที่กระทำต่อชนชาติที่มีอารยธรรมและจารีตนิยมที่สั่งสมมานานนับพัน ๆ ปี หรือจะยอมให้ลูกหลานเรานำวัฒนธรรมนิยมตะวันตกที่ไร้รากเหง้าเป็นสรณะและช่วยกันรุมฆ่าอารยธรรมจารีตประเพณีอันงดงามที่เป็นมรดก (Wasiat) ของบรรพบุรุษทิ้งไป เพื่อจะได้รับการยกย่องว่าเป็นประเทศชาติที่เจริญก้าวหน้าและพัฒนาทัดเทียมกับชาติตะวันตก และไม่รู้สึกละอายใจอะไรกับคำของผู้เฒ่าผู้แก่ที่กล่าวกับคนในสมัยนี้ (บางคน) ว่า

Orang tanpa bangsa ซึ่งหมายถึง คนไร้ชาติตระกูล เป็นคำกล่าวที่ทำลายคนรุ่นเทคโนโลยีก้าวไกลจะคิดหาทางออกอย่างไร หรือจะปล่อยเลยไปตามกาลเวลา

จารีตศิลป์ : ในวิถีมลายู

ชนชาติพันธุ์มลายูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลุ่มชนหนึ่งที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดศาสตร์แห่งศิลป์สาขาต่าง ๆ มากมาย ทั้งในเรื่องการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ประกอบอาชีพ ศาสตร์ราชู การดำรงคนในครอบครัว ความสัมพันธ์กันและกันในชุมชน การละเล่น วรรณกรรมงานสร้างสรรค์ คำพังเพย นิทาน นิยายปรัมปรา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีบรรทัดฐานทางจารีตประเพณีที่มีหลักการตามลัทธิความเชื่อเป็นสำคัญ

ในงานศิลป์ที่ปรากฏในทัศนะอิสลามจึงจะรักษารูปแบบและกรอบของหลักการศาสนาเช่นงานวิจิตรศิลป์ ที่เกี่ยวกับการวาดรูปจะไม่มีการวาดสัญลักษณ์รูปเคารพของศาสนิกอื่น ภาพคนเปลือย การแต่งตัวของสตรีจะต้องปกปิดในสิ่งที่ควรสงวน (Aurat) ผ้าไม่บางใสจนมองเห็นเนื้อหนังหรือแนบแนบติดเนื้อร่างจนเห็นส่วนเว้าโค้งชัดเจน

ในการร่ายรำจะไม่แสดงอาการที่ยั่วยุอารมณ์ใคร่ของผู้ชม หรืองานการแสดงจะแยกส่วนผู้แสดงผู้ชมชายหญิง ให้ออกไม่ปะปนกัน ในงานวรรณกรรมจะละเว้นเนื้อหาที่ผิดศีลธรรมที่ค้ำจุนของสังคมเหล่านี้ เป็นต้น งานศิลป์ของชนชาวมลายูจะยึดมั่นในจารีตและข้อกำหนดที่มาจากอิทธิพลของศาสนาเป็นหลัก

อาจจะกล่าวได้ว่างานศิลป์ที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมมลายูเป็นเนื้อหาการเผยแพร่หลักการศาสนาด้วย สังคมมุสลิมจะให้ความสำคัญของงานศิลป์ และถือเป็นอารยธรรมที่ทรงคุณค่าเพราะเป็นการถ่ายทอดคุณลักษณะและความดีงามอย่างกว้างขวางหลากหลายรูปแบบ มีคำพังเพยโบราณที่เก็บมาเล่าโดยนักวัฒนธรรมอาวุโสชาวอินโดนีเซียชื่อ Tenas Effendy ในบทความทางวิชาการเรื่อง Sekilas Tentang Kesantunan Dalam Adat dan Kesenian Melayu ที่เสนอไว้ในงานสัมมนาผู้นำทางจารีตประเพณีชาติพันธุ์มลายู ณ เมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2546 ที่เขียนเป็นภาษามลายูอักษรโรมันและพร้อมคำแปลโดยสรุปดังนี้ di dalam pepatah terkandung amanah ในคำพูดจะมีเนื้อหาของความจริงใจน่าศรัทธารวมอยู่ด้วย di dalam nyanyi terkandung budi ในบทเพลงจะประกอบด้วยเนื้อหาของความกตัญญูรู้คุณ

di dalam seni banyak arti

ในงานศิลป์มีความหมายมากมาย

di dalam syair banyaklah fikir

ในบทกลอนจะมี (ให้) ความคิดอ่านมากมาย

di dalam bidal banyaklah akal

ในคำพังเพยจะมี (ให้) ภูมิปัญญามากมาย

di dalam ibarat banyaklah manfaat

ในคำอุปมาอุปไมยจะมี (ให้) ประโยชน์คุณค่าที่สูงส่ง

di dalam hikayat banyaklah amanat

ใน (เรื่องราว) ทางประวัติศาสตร์ มีมากมายที่เป็นคำสั่งเสีย (คำสั่งสอน คำชี้แจง แนะนำ)

Yang disebut seni beradat, manfaatnya ada dunia akhirat

ที่กล่าว (ถึง) งานศิลป์ที่ยึดมั่นในจารีตประเพณี ผลงานจะทรงค่าทั้งโลกนี้และโลกอาคีร์ต (ชีวิตหลังความตาย)

การกล่าวถึงแบบแผนที่เป็นจารีตศิลป์สาขาต่าง ๆ ในสังคมมุสลิมทั่วไปทั้งในหมู่เกาะมลายูและบนด้ามขวานของไทย (ภาคใต้) มีกิจกรรมมากมายที่แสดงออกมาดังที่กล่าวข้างต้น โดยโบราณมามีอิทธิพลและความผูกพันกับรากเหง้าทางคตินิยมในลัทธิฮินดูพราหมณ์ เมื่อมานับถือศาสนาอิสลาม ชุมชนได้ขัดเกลาและกลั่นกรองงานศิลป์ที่เคยปฏิบัติกันมาให้สอดคล้องกับหลักการศาสนา ร่วมกันกำหนดกรอบวิถีปฏิบัติจนเป็นจารีตประเพณี ชุมชนใดที่ยังไม่สามารถสลัดหลุดออกจากแนวคิดเดิมครั้งบรรพกาลก็ยังปฏิบัติกันอยู่แค่จะลดความเข้มข้นลง

เล่ากันว่างานศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นหลายอย่างจางหายไป ในสังคมมลายูมุสลิมในภาคใต้และส่วนอื่น ๆ อาทิ มโนห์รา มะโย่ง คติอรี การร่ายรำอย่างร็องเง้ง (ประกอบเสียงดนตรีหรือการร้องเพลงมลายูประกอบ) ซึ่งเป็นการละเล่นและการแสดงส่วนใหญ่มีชายหญิงร่วมแสดง เนื้อหาส่วนใหญ่ล้อแหลมต่อความผิดหลักการศาสนาที่เน้นเรื่องความศรัทธาความเชื่อและการตั้งภาคี (การบูชาครู การอ้างถึงเทวดาฟ้าดิน) ตลอดจนองค์ประกอบเรื่องดนตรีทั้งคืดคีตเป่าและการขับร้องอย่างครบครัน

ที่ยังคงมีให้เห็นแต่น้อยลงทุกขณะคือหนังตะลุง บาติเก้รฮูลู ศิลป์การร่ายรำและการต่อสู้แบบซึลลิตี การแห่ก ในวรรณคดีโบราณ ขบวนแห่ช้างเนื่องในงานแต่งงานหรืองานบุญของครอบครัวคนสำคัญ ขบวนแห่ Bunga Sireh (พานดอกไม้ที่ประดับด้วยใบพลู) ในงานบุญเช่นแต่งงาน ด้อนรับแขกบ้านแขกเมือง รวมถึงการขับร้องเพลงกล่อมลูก (ที่ขาดสาระเนื้อหาในการส่งเสริมศาสนา) ซึ่งส่วนใหญ่มุสลิมจะกังวลเรื่องการแสดงความรุ่มมีฐานะ ความยิ่งใหญ่ ความมีบารมี การปะปนระหว่างชายหญิงตลอดจนการเล่ยเถิดที่ขาดสาระ เป็นต้น

สังคมมุสลิมทั่วไปกำลังเปลี่ยนแปลงและต่อสู้ทั้งในแนวความคิด และการส่งเสริมความสนุกสนานและการบันเทิงโดยมีแนวทางหลัก ๆ ดังนี้

แนวทางแรก คือการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม มุ่งเน้นความสวยงามคุณค่าความสุนทรีย์ทางอารมณ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานร่วมกันของนักอนุรักษ์ วัฒนธรรม พ่อค้าและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการสนับสนุนอย่างเต็มที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ (ไม่ค่อยสนใจและไม่ลึกซึ้งในหลักการศาสนามากนัก) และกำลังเร่งรื้อและฟื้นฟูอย่างเป็นระบบในปัจจุบัน

แนวทางที่สอง คือการส่งเสริมและฟื้นฟูกิจกรรมที่มีกระบวนการขัดเกลาและพิถีพิถันในเนื้อหาเช่นคีเก้รฮูลู ที่บรรจุเนื้อหา การขับร้องที่มุ่งเน้นในเรื่องผลประโยชน์ด้านการส่งเสริมการศึกษา การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ยาเสพติด สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (มากกว่าการร้องเกี่ยวกับฉันคู่สาว หรือชักชวนให้ดื่มค้ำกับน้ำเมาและการมั่วสุม)

การขับกล่อมดนตรีในทำนองเพลงมลายู (ไม่มีการร้องเพลง) ส่งเสริมการร่ายรำเพลงต่อสู้แบบซึลลิตีที่มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาสมาธิจิตใจ การออกกำลังกาย ความสามัคคี ความสวยงาม (เฉพาะผู้ชายเท่านั้น) และตลอดจนความละเอียดอ่อนของแนวคิดการสร้างอารูธโบราณ เช่น การทำหอก เม่น กริช ว่ามีกระบวนการทางภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดตั้งแต่อดีตอย่างไร กิจกรรมเหล่านี้เกิดจากแนวคิดและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและร่วมกันพัฒนาความคิดเป็นระบบมากขึ้นโดยนักวิชาการที่สนใจในหลายองค์กร สถาบันการศึกษาและองค์กรงานวิจัยชุมชนต่าง ๆ โดยได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก แนวคิดนี้ต้องอาศัยการพิสูจน์จากชุมชนอีกระยะหนึ่งเช่น คีเก้รฮูลู เพราะภาพเก่า ๆ ในเรื่องของเนื้อหาที่ขัดต่อความดีงามของสังคมและหลักการยังไม่จางหาย

แนวทางสุดท้ายเป็นแนวทางที่ต้องการนำเสนองานศิลป์ ที่สอดคล้องและสนับสนุนให้เนื้อหาทางศาสนา ได้รับการเผยแพร่ตามบทบาทและโอกาสที่ควรจะเป็น โดยใช้กิจกรรมงานเขียน การแสดงกลอนเปล่า กลอนสด (Puisi, Sajak, Syair, Pantun) หรือแม้แค่การแสดงละครที่เน้นแนวประวัติศาสตร์ของศาสนา การต่อสู้ของวีรบุรุษ

ในการปกป้องศาสนา วิธีชีวิตปัจจุบันกับทางออกที่ถูกต้องเหล่านี้เป็นความพยายามของนักกิจกรรมที่มีความรู้เรื่องศาสนาและให้นักเรียนหรือใช้กระบวนการทางการศึกษาเป็นหลัก แนวทางนี้ถึงแม้จะไม่กว้างขวางมากนัก แต่เป็นกระบวนการที่เป็นวิชาการได้รับการยอมรับจากมุสลิมมากและดูจะมั่นคงยั่งยืนกว่าที่น่าสนใจในสังคมมุสลิม (โดยเฉพาะภาคใต้) คือเมื่อสังคมมีทางเลือกความบันเทิงและพักผ่อนหลากหลาย มีบางกลุ่มที่เลือกทางเฉพาะตน คือกลุ่มการเพาะเลี้ยงนกเขาและนกกรงหัวจุก ทั้งเพื่อการค้าและส่งเสริมการแข่งขันให้นักขบถที่โพเจาะ เป็นอาหารทางไสตประสาทและความสนุกสนานในหมู่เพื่อนฝูง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา เป็นกิจกรรมที่น่าศึกษาเช่นเดียวกัน

การขับเคลื่อนในสังคมมุสลิม

ในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย มีวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ เป็นระบบนิเวศของสังคมมนุษย์ที่สวยามแห่งหนึ่งในโลก มีหลายสิ่งหลายอย่างที่สังคมไทยส่วนใหญ่อาจจะไม่ทราบและอาจจะตั้งคำถามแต่ไม่ทราบจะหาใครตอบให้ ในบางครั้งก็เคยสับสนทำให้ความหมายและความจริงขาดหายไปอย่างน่าเสียดาย มีไม่น้อยที่เอาบรรทัดฐานของความหมายในสังคมใหญ่มาตีความ หลายครั้งเรื่องเล็ก ๆ ที่ไม่น่าจะมีปัญหา แต่เมื่อตีความตามบริบทแห่งสังคมส่วนใหญ่ของประเทศกลับกลายเป็นเรื่องที่จะเสียหายไปทั้งสังคมไปด้วย มีการขับเคลื่อนในสังคมตลอดเวลาเฉกเช่นสังคมใหญ่ที่อาจจะแตกต่างกันบ้างคงที่ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น ความหมายและมิติของคำบางคำที่สังคมไทยได้ยินบ่อย ๆ จนคุ้นหูในปัจจุบัน สามารถแยกโดยสังเขปและให้ความหมายคร่าว ๆ ดังนี้

บุคคล ตำแหน่ง

คาโต๊ะหรือคาโต๊ะยุดิธรรมประจำศาล คือ ตำแหน่งทางศาลที่ร่วมพิจารณาคดีเกี่ยวกับมรดกและครอบครัว แก่มุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้

อุสตาค คือ ครูสอนศาสนาชาย ปกติจะเรียกเฉพาะครูที่สอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหรือเป็นบุคคลที่สอนในระดับอุดมศึกษา

อุสตาซ คือ ครูสอนศาสนาหญิง ที่ทำหน้าที่เหมือนกับอุสตาค

บาบอ คือ การเรียกชื่อแทนผู้อาวุโส เช่นบิดา โต๊ะครู ครูสอนศาสนา (ที่มีอายุ)

มามา คือ การเรียกชื่อแทนผู้อาวุโสที่เป็นหญิง เช่นแม่ ภรรยาโต๊ะครู ภรรยาครูสอนศาสนา หรือสตรีที่แต่งงานแล้ว

ฮัจญีหรือควานฮัจญีหรือโต๊ะฮัจญี คือ ผู้อาวุโสชายที่เคยผ่านการไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียแล้ว

ฮัจญะฮ์ คือ ผู้อาวุโสหรือหญิงที่เคยผ่านการไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียแล้ว **วิถีที่ควรรู้โดยทั่วไป**

สำนักนิกม (School of Thought) ในประเทศไทยและทั่วไปมีดังนี้

1. **ซุนนีหรือสุหนี่**มีสำนักนิกมย่อย ๆ เช่น

ชาฟีอี คือ ชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่ในประเทศไทย ในส่วนย่อยบางชุมชนจะมีเรียกสายเก่า สายใหม่ ซึ่งหมายถึงแหล่งการเรียนรู้ของผู้สอนเป็นหลัก จะมีศัพท์ในสายใหม่ (ที่บางคนตีความ) คือ วาฮาบี (Wahabi) คือ

ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในประเทศซาอุดีอาระเบีย (หรือแนวทางเดียวกัน) ที่มีความเป็นมาด้านการฟื้นฟูศาสนาอิสลามตามแนวอัลกุรอานและแนวทางปฏิบัติของศาสนาคอยังบริสุทธิ์

ฮานาฟี คือ ชุมชนมุสลิมเชื้อสายสายปากีสถาน อัฟกานิสถาน

มาลิกี คือ กลุ่มสำนักที่อาศัยในคาบสมุทรอาหรับบางประเทศ

ฮัมบาลี คือ กลุ่มที่แยกจากสำนักนิกายฮาฟีอี

2. ซือะฮฺ ในอดีตประเทศไทยเรียกว่าแขกเจ้าเซ็นปัจจุบันในประเทศไทยมีผู้ที่เลื่อมใสในสำนักนิกายนี้จำนวนหนึ่ง แต่ในประเทศสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านจะเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

ชีวกี ครอบครัว

นิกะฮฺ คือ การแต่งงานตามหลักการอิสลาม

วาสิมะฮฺ คือ การเลี้ยงอาหารเนื่องในงานแต่งงาน

ซาริอะฮฺ คือ กฎหมายอิสลาม

เข้าชุดหรือสูหนัก คือ การขลิบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศชาย

อากีเกะฮฺ คือ พิธีรับขวัญทารก บางทีเรียกเป็นการตัดผมไฟทารกเกิดใหม่และมีการเชือดแพะหรือแกะ (ทารกเพศชายเชือด 2 ตัวและตัวเดียวสำหรับเพศหญิง) เพื่อเลี้ยงอาหารแก่ญาติพี่น้องและแขกเพื่อนบ้านเรือนเคียง (ในกรณีมีแขกต่างศาสนิกจะทำอาหารอื่นแทน)

ซากาต คือ การบริจาคทานตามศาสนบัญญัติ มี 2 ประเภทหลัก คือ

ซากาตฟิตรีฮฺ

ซากาตทรัพย์สิน

ซาคือเกะฮฺ คือการให้ทานทั่วไป

มลายู คือ ชนชาติพันธุ์หนึ่งของแหลมและหมู่เกาะมลายูและภาษาพูดที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ในชุมชนมุสลิมภาคใต้

ยาวิ คือ ภาษามลายูที่เขียนด้วยอักษรอาหรับ (ไม่เรียกว่าภาษายาวิ)

กิตาบ กิตาบยาวิ คือ ตำราศาสนาที่เขียนในภาษามลายูอักษรอาหรับใช้สอนในสถานศึกษาปอเนาะ ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและในชุมชนมลายูมุสลิมทั่วโลก

อัลกุรอาน คือ คัมภีร์ศาสนาอิสลามเขียนเป็นภาษาอาหรับที่มุสลิมต้องเรียนรู้ เข้าใจและปฏิบัติเพราะเป็นคำสั่งของอัลลอฮฺ

อัลอะดิษะ คือ พระวัจนะของศาสนคานบีมุฮัมมัด ที่รวบรวมโดยนักการศึกษาศาสนาในอดีต เป็นการกล่าวถึงข้อปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮฺให้ชัดเจนขึ้นและเป็นแนวทางที่มุสลิมผู้ศรัทธาต้องปฏิบัติตามในลำดับที่สองรองจากอัลกุรอาน

ซุนนะฮฺ คือ การปฏิบัติตามแนวทางที่ศาสนคานบีมุฮัมมัดได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างมาแล้วและมีบันทึกในอัล-อะดิษะแล้ว

ญิฮาด คือ การขัดเกลา การแก้ไขความเลวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคมประเทศในแนวทางที่อิงตามหลักการศาสนา โดยมีระดับความแตกต่างตั้งแต่การแก้ไขด้วยสามัญสำนึก จิตใจ อารมณ์ความรู้สึก การกระทำ ถึงการใช้สงครามที่เป็นขั้นตอนสุดท้าย

ซาฮิฮฺ คือ มุสลิมที่เสียชีวิตในแนวทางศาสนบัญญัติ เช่นตายในระหว่างการเดินทางเพื่อปฏิบัติธรรมทางศาสนา การต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม การทำสงครามในแนวทางศาสนา

มูญาฮิด คือ บุคคลที่ต่อสู้เพื่อศาสนา

มูญาฮิดีน คือ กลุ่มบุคคลที่ต่อสู้เพื่อศาสนา

อัชชาลามูอาลยุม คือ การกล่าวทักทายเมื่อมุสลิมพบกับมุสลิมเท่านั้นมีความหมายว่าขอ (ให้อัลลอฮ์
ประทาน) ความสันติสุขจงมีแก่ท่าน

วัศชาลามูอาลยุม วาเราะฮมาตุลลอฮฺวาบารอากุซ คือ คำกล่าวการตอบรับของมุสลิมที่จะต้อง (วาญิบ
คือบังคับต้องตอบ) มีความหมายว่าขอความสันติสุขจงมีแก่ท่าน (เช่นกัน)

การทำงาน

ญามาอะซ คือ การทำงานหรือการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันหลาย ๆ คน

ญามาอะซอิสลามียะฮฺ (Jamaah Islamiyah) คือ การทำงานศาสนาร่วมกันเป็นกลุ่ม

วะกะซ คือ การทำงานเป็นกลุ่มเป็นเอกภาพ

คะวะซ คือ การเผยแพร่ศาสนาหรือเป็นกลุ่มบุคคลที่เผยแพร่ศาสนาอิสลาม

งานบุญ

มาแกปูโละหรือมากันปูลุด จะใช้กับงานหลายงาน เช่นงานแต่งงาน งานเข้าสู่หน้ตฯซึ่งเป็นงานการเลี้ยง
อาหารสำหรับแขกที่ได้รับเชิญ แขกอาจจะมอบของขวัญหรือเงินสดหรือเจ้าภาพอาจจะไม่รับทั้งสองอย่างก็ได้

มาแกแค คือ งานเลี้ยงรับประทานน้ำชาเป็นกิจกรรมงานการกุศลเพื่อสร้างศาสนสถาน สาธารณสถาน
การช่วยเหลือปัจเจกบุคคลที่เดือดร้อน

มาโซะญาวี คือ พิธีกรรมการขลิบปลายหนังอวัยวะเพศชาย

กูรบาน กูรบัน คือ การเชือดพะ แกะ วัว ควายหรือสัตว์ปีกที่มีเนื้อเทียบเท่ากับพะและเช่นนกฮูก
นกกระจอกเทศ ฯลฯ ในช่วงวันที่ 10-13 ของเดือนแห่งการประกอบพิธีฮัจญ์

กิจกรรมหรือพิธีกรรมวันสำคัญ

ปัวซาหรือปอซอ (Puasa)

คือการถือศีลอดปีละ 29-30 วันในเดือนรอมฎอน บังคับให้มุสลิมที่มีอายุตามศาสนภาวะ (ชายเมื่อเริ่มมีการ
ฝันเปียก หญิงเมื่อเริ่มมีประจำเดือน) ยกเว้นบุคคลที่ไม่สบาย ผู้เดินทาง หญิงมีครรภ์หรืออยู่ในช่วงการให้นมบุตรหรือ
มีประจำเดือน แต่ทั้งหมดต้องถือศีลอดชดเชยก่อนเดือนรอมฎอนอีกปีจะเวียนมาอีกรอบ การถือศีลอดคือการอดข้าวอด
น้ำ งดการหลับนอนฉันทามีกรรยา การพูด กระทำและคิดในสิ่งที่ต้งามตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นและเมื่อพระอาทิตย์
ตกดิน ในเดือนนี้ถือเป็นเดือนแห่งการทำความดีงาม พระเจ้าจะเปิดประตูสวรรค์ เพื่อให้มุสลิมผู้ศรัทธาปฏิบัติตัว
ในสิ่งที่ต้งามให้มาก ๆ งดการพูดคุยในเรื่องที่ไร้สาระ อดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่ยั่วยั่วทั้งหลาย ในยามกลางคืนจะมีการ
ละหมาดร่วมกันที่มีสือเรียกว่าละหมาดคารอเวียะฮฺและละหมาดในตอนดึกสงัดหลังจากนอนหลับไปแล้วช่วงเวลาหนึ่ง
ทุกคนจะทานข้าวมื้อแรกของวันก่อนเวลาละหมาดเช้า และเมื่อถึงพระอาทิตย์ตกดินจะรีบแก้บวชหรือเปิดบวชหรือละ
ศีลอดด้วยผลอินทผลัมกับนมสดหรือน้ำเปล่า และจะหยุดละหมาดมัฆรียก่อนจึงจะรับประทานอาหารหนัก

วันรายอ วันอีค

รายอปอซอหรืออีฎิ้ลฟิตรี คือ วันเฉลิมฉลองสิ้นสุดเดือนการถือศีลอดและก่อนจะถึงวัน

รายอฮัจญ์หรืออีฎิ้ลอฎฮา คือ วันเฉลิมฉลองวันที่ 10 เดือนแห่งการประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งกิจกรรมที่เป็น

ศาสนพิธีจะดำเนินที่เมืองมาคินะฮ์ และเมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

รายอแน คือ วันที่เจ็ดของการถือศีลอดเพิ่มต่อหลังจากวันอิฎิ้ลฟิตรี 6 วัน

เมาลิก คือ การเฉลิมฉลองรำลึกคล้ายเคื่อนแห่งการเกิดของศาสนานบีมุฮัมมัดรอซูลุลลอฮ์

อาซุรอ คือ กิจกรรมที่นิยมทำอาหารจากผลไม้หลากหลายชนิดในกระทะ เป็นช่วงแห่งการเฉลิมฉลองเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ของมุสลิมบางกลุ่มตามเดือนของอิสลาม

ชื่อเมือง

คารุซซาลาม คือ บ้านแห่งสันติสุข

เช่น ปากานี คารุซซาลาม ปากานีบ้านแห่งสันติสุข

คารุลอีมาน คือ บ้านแห่งศรัทธา

เช่น ยะลา คารุลอีมาน ยะลาบ้านแห่งศรัทธา

คารุลนาอิม คือ บ้านแห่งชัยชนะ

เช่น นราธิวาส คารุลนาอิม นราธิวาสบ้านแห่งชัยชนะ

เหล่านี้คือองค์ประกอบพื้นฐานบางประการของสังคมหนึ่งที่อยู่ในชุมชนประเทศไทย คงจะมีอีกหลาย ๆ ประการที่ไม่ได้ถูกนำเสนอ ณ ที่นี้ ทั้งนี้เพื่อจะเป็นแนวทางการศึกษาวิถีหนึ่งของวัฒนธรรมย่อย